

REPERTORIO DE REFRÁNS INGLÉS-GALEGO¹

ALBERTO ÁLVAREZ LUGRÍS
Universidade de Vigo

1. Paremioloxía contrastiva inglés - galego

Son moitos os autores que coinciden en afirmar que o maior nivel de destreza no uso dunha lingua só se acada cando se domina a súa fraseoloxía. Paradoxalmente, a paremioloxía non ten cabida máis que de xeito marxinal nos actuais plans de estudio, tanto no ensino secundario coma no universitario. A deficiencia é aínda maior no que respecta ás linguas estranxeiras e, sobre todo, dende o punto de vista do galego como lingua materna. Os libros de texto do bacharelato, por exemplo, soen estar feitos non para estudantes galegos especificamente, senón para alumnos de todo o Estado; como consecuencia, os contadísimos exemplos de fraseoloxía contrastiva que neles atopamos teñen como lingua de chegada o castelán. Pero o problema non remata no Instituto, xa que os alumnos da licenciatura de Tradución ou de Filoloxía non teñen tampouco a onde recorrer para coñecer esa parte máis allea da lingua estranxeira. Se a tradución de calquera texto ó galego sofre os inconvenientes de termos que recorrer a “diccionarios ponte” (xeralmente inglés-castelán) para atopar as equivalencias do léxico xeral, a tradución da fraseoloxía é moito máis lenta e difícil. Un diccionario inglés-castelán, por exemplo, danos para “port” traducións como “puerto”, que de contado podemos traducir ó galego como “porto”. Nembargantes, para o refrán “any port in a storm” atopamos, por exemplo, “cuando hay hambre no hay pan duro”; poderíamolo traducir literalmente ó galego: “cando hai fame, non hai pan duro”, pero obteríamos un refrán espurio, de aparencia galega pero estrutura

¹Son tan grandes as débedas deste traballo e do seu autor con Xesús Ferro Ruibal que habería que recoñecelo a cada paso con notas ó pé; vallan como recoñecemento unhas poucas notas cando o cite expresamente. A el e a Mª Xesús Anido agradézolle-los seus valiosos comentarios sobre unha versión previa deste artigo. Os posibles erros son todos meus.

castelá². Hoxe por hoxe, chegarmos á expresión verdadeiramente galega “vale máis pouco pan duro que fame de nove días” supón termos que utilizar unha “ponte” lingüística e cultural máis: un diccionario de refráns galegos, onde a busca da equivalencia exacta é moi laboriosa dado que non buscamos un refrán X en concreto, senón que queremos atopar un refrán que signifique o pensamento Z, sen saber de antemán se existe ou non ou que forma ten.

Este modesto traballo quere contribuír a muda-la situación da paremioloxía contrastiva no ámbito galego; sabemos que non é exhaustivo, pero non pretende ser máis que o punto de partida dun labor que, como Ferro Ruibal nos amosa de cote, é inxente pero tamén fermoso.

Precisamente é Ferro Ruibal (1996) quen nos dá as claves das dificultades da tradución da fraseoloxía: trátase de expresións feitas, fixadas, inalterables na súa forma básica; como falantes podemos botar man delas, pero non alteralas. O significado dun dito ou dun refrán non é igual, xa que logo, á suma dos significados parciais das palabras que o compoñen: “a mellor besta dá coa carga no chan” non ten porque facer referencia a ningún animal, senón a unha persoa que comete un erro; do mesmo xeito, o significante, é tamén inalterable³: non diremos “ás nove non é musulmán quen non dorme” senón “ás nove non é cristián quen non dorme”. Forma e significado veñen determinados polo uso, pola historia (da lingua); pola comunidade de falantes, non polo individuo.

As paremias son, ademais, froito do xenio da lingua e, polo tanto, radicalmente distintas de idioma a idioma: reflecten o xeito de ser dos falantes, a súa vida, historia, cultura, clima, paisaxe... O profesor austríaco Mario Wandruszka consagrou todo o seu labor docente a amosarnos, precisamente, as diferentes concepcións do mundo que cada lingua posúe e unha parte considerable da súa obra está dedicada ó que el denomina “kontrastive Idiomatik”⁴ (fraseoloxía contrastiva): a metáfora, a ironía, a transposición, o xogo de palabras, a lección moral que constitúen a base dos ditos teñen sentido só dentro da comunidade que os viu nacer e unha tradución literal ou adaptación forzada estragaríalos. Wandruszka vén dicir que a traslación de significado dun dito é comprensible só dentro de cada lingua e exemplifícao coa

²É o que Ferro Ruibal (1996) denomina construcións agalegadas, é dicir, calcos feitos sobre expresións castelás principalmente.

³Básicamente así é, aínda que Ferro Ruibal (1996) sinala (pp. 81-89) a posibilidade de desautomatiza-las expresións feitas. Pero trátase só de situacións nas que se quere conseguir un efecto estético. No uso cotián, a forma dos ditos e refráns vennos imposta; doutro xeito a comunicación sería imposible.

⁴Cf, por exemplo, Wandruszka (1969) e (1979).

expresión alemana “mausetot sein” (literalmente “morto coma un rato”) que se traduce por “stone dead” en inglés, “proprio morto e stramorto” en italiano, “bien muerto” en castelán e “tout ce qu’on y a de plus morte” en francés⁵. (En galego traduciríámolo pola expresión “está tan morto coma a miña avoa”).

Velái as dúas características básicas das paremias: a súa inaltransferabilidade e a exclusividade do seu dominio.

Pero a radical diferenza entre as expresións propias dun pobo e as doutras, a asimetría das linguas, non nos debe facer pensar que non existen equivalencias: se ben as culturas que ollan o mundo e o xulgan son distintas, o mundo é todo un e a natureza humana, se ben poliédrica, basicamente a mesma en todas partes; o xuízo resultante é tamén, xa que logo, sempre semellante. Se o inglés fala de osos (don’t sell the skin before you have caught the bear) e o galego de cabritos (aínda non pariu a cabra e xa o cabrito mama), ó cabo todo é un: a presa non é boa. Mentres o inglés prefire ás veces o xogo fonético e a abstracción (bear and forbear), o galego escolle a anécdota concreta (agárrome a este sacho porque outro mellor non acho); outras veces é o galego o que prefire a xeneralización (obra de común, obra de ningún) mentres que o inglés recorre á exemplificación e á concreción (too many cooks spoil the broth), pero a ensinanza moral é sempre a mesma.

Da dualidade “significado común vs forma e anécdota diferentes” nace a paremioloxía contrastiva: da necesidade de establecer unha relación entre un tipo especial de léxico de dúas linguas. Mario Wandruszka mesmo di que o idiomático ou fraseolóxico só pode ser estudado e descrito dende un punto de vista contrastivo⁶. Se cadra a súa afirmación é esaxerada, pero o certo é que a fraseoloxía dunha lingua amosa toda a súa forza creadora, todo o seu afán estético, en contraste con outra lingua. Quizais non nos decatemos completamente da potencia expresiva e do desprazamento conceptual que implican expresións como “amigo que non dá e coitelo que non corta, que se perda pouco importa” ata que as temos que comparar coas correspondentes doutras linguas: “a friend who shares is a friend who cares”. O significado da expresión inglesa é máis evidente, e a súa expresividade é, por iso, menor. O contraste entre as dúas linguas fai recaer a nosa atención sobre a expresión galega, na que se identifican

⁵Wandruszka (1979), p. 955.

⁶Wandruszka, op. cit., p. 951: “Das entscheidende Merkmal des idiomatischen hat man dabei noch kaum beachtet: daß nämlich, wie schon der Name sagt, seine Bildungen nur einer Sprache, oder nur einigen Sprachen eigentümlich sind, daß daher alles Idiomatische in dieser seiner Besonderheit überhaupt nur kontrastiv oder konfrontativ richtig erfaßt und beschrieben werden kann”.

“amigo que non dá” e “coitelo que non corta”; ¿cal é a base da ecuación? A inutilidade dunha ferramenta e dunha persoa que non dan servizo nunha sociedade traballadora, necesitada e solidaria.

Non pretendemos entremeternos nun campo teórico do que non somos máis que atentos observadores; rematamos aquí esta pequena introducción e deixamos que sexan os anónimos creadores ingleses e galegos os quen falen. Nós seremos só unha ponte.

Referencias bibliográficas

- Carbonell Basset, Delfin (1996): *Diccionario de refranes Castellano e inglés. A Dictionary of Proverbs English and Spanish*. Ediciones del Serbal, Barcelona.
- Ferro Ruibal, Xesús (1987): *Refraneiro Galego Básico*. Galaxia, Vigo.
- (1996): *Cada quen fala coma quen é. Reflexións verbo da fraseoloxía enxebre*. Discurso lido na recepción pública do 4 de Maio de 1996 por Don Xesús Ferro Ruibal e resposta de Don Carlos Casares Mouriño. Real Academia Galega, A Coruña.
- López Taboada, Carme e Soto Arias, María do Rosario (1995): *Así falan os galegos. Fraseoloxía da lingua galega. Aplicación didáctica*, Galinova, A Coruña.
- Navaza Blanco, Gonzalo (coord.) (1990): *Diccionario Xerais Castelán Galego de usos, frases e sinónimos*. Edicións Xerais de Galicia, Vigo.
- Wandruszka, Mario (1969): *Sprachen: vergleichbar und unvergleichlich*, Piper, München. Cito pola tradución española de Elena Bombín (1976) *Nuestros idiomas: comparables e incomparables*, Gredos, Madrid.
- Wandruszka, Mario (1979): "Kontrastive Idiomatik" in Manfred Höffer, Henri Vernag, Lothar Wolf (Hrsg.) *Festschrift für Kurt Baldinger*. Niemayer, Tübingen, 1979. Pp. 951-963.

REPERTORIO PROVISIONAL DE REFRÁNS INGLESES COAS SÚAS EQUIVALENCIAS GALEGAS.

Este repertorio provisional componse dunha serie de 200 refráns ingleses seguidos das súas equivalencias galegas. Onde foi posible incluímos máis dunha equivalencia co mesmo significado para cubri-lo maior número posible de contextos, situacións, aplicacións, etc. En certos casos, a lingua non é totalmente normativa: recóllense variantes dialectais, diacrónicas, etc, tal e como aparecen no *Refraneiro Galego Básico* de Xesús Ferro Ruibal, fonte principal para a elaboración deste traballo. A ordenación dos refráns é alfabética; o espacio en branco conta como un carácter máis que se ordena antes do “a”. En certos casos preséntanse dúas ou máis alternativas dun mesmo refrán separadas por unha barra (/).

1. **a bad workman always blames /finds fault with/ quarrels with his tools**
achaque quere a morte non sabe de que sorte
morte non veña que achaque non teña
2. **a bird in the hand is worth two in the bush**
máis que cen de pardal vale unha de asnal
vale máis unha cagada de león que cen de gorrión
3. **a blind man will not thank you for a looking glass**
ó cego de nada lle serve o espello
4. **a blinds man's wife needs no paint**
a muller do cego, ¿para quen se compón?
5. **a book that is shut is but a block**
libro pechado non fai letrado
6. **a burnt child dreads/fears the fire**
dos desgraciados nacen os avisados
7. **a cat has nine lives**
sete vidas ten o gato
8. **a clear conscience fears no false accusations**
a boa conciencia vale por cen testigos
9. **a client twixt his attorney and counsellor is like a goose twixt two foxes**
cando toma corpo o diaño vístese de avogado
10. **a danger foreseen is half avoided**
coñecido o dano, o fuxilo é o sano
eu ben sei con que bois aro e por iso vou con tento
11. **a fallen man is everybody's prey**
da árbore derrubada todos levan algo
12. **a friend in need is a friend indeed**
o bo amigo, no ben e no mal está contigo
será o teu amigo o que te tire do perigo
coitas e camiños dannos amigos
13. **a friend who shares is a friend who cares**
amigo que non dá e coitelo que non corta, que se perda pouco importa
quen ben me quere dáme do que ten

para o amigo verdadeiro ten sempre aberto o peito e a bolsa do diñeiro

14. a good beginning is half the battle

obra comezada xa está case acabada
comezar case é acabar

15. a good conscience makes a soft pillow

está ben rico o que está a ben consigo

16. a leopard cannot change his spots

inda que a mona se vista de seda, se mona era, mona se queda
madeiros hai que se douran, madeiros hai que se adouran, madeiros hai
que se queiman e, ó cabo, todo é leña

17. a man is known by the company he keeps

tales amigos temos, tal vida facemos
con quen paces e non con quen naces
dime con quen andas e direiche as túas mañas/ quen es e que costumes
tes

18. a man is known by the company he keeps

tal o paxariño, tal o niño
dime con quen andas e direiche as túas mañas
dime con quen irás e direiche o que farás
ben louco será o que con loucos se xunta e o que de loucos se fie
con quen paces e non con quen naces
quen con nenos se deita, cagado se levanta
quen con lobos anda a ouvear aprende
tales amigos temos, tal vida facemos

19. a miss is as good as a mile

perdido por un, perdido por cento
por unha palla arde un palleiro
por un cravo pérdese un cabalo; por un cabalo, un cabaleiro; e por un
cabaleiro, un reino

20. a rich man and his money are soon parted

coida o avarento que gasta por un e gasta por cento
home avarento por un perde un cento
a bolsa do avaro ábrea o díaño
moitas veces o avaro aforra para o díaño
na arca do avarento, o demo dorme dentro

21. a rolling stone gathers no moss

a pedra redonda nunca moito acouga
a pedra que moito roda para cemento non é boa
pedra que roda, para sentar non a escollas
pedra rodando non cría musgo

- 22. a scalded cat fears hot water**
dos desgraciados nacen os avisados
- 23. a soft answer turneth away wrath**
a cortesía custa pouco e vale moito
cortesía e falar ben custa pouco e viste ben
- 24. a useful trade is a mine of gold**
quen ten oficio non morre de fame
quen ten oficio ten beneficio para o seu servicio
- 25. abundance ruins many**
de rico a soberbio non hai palmo enteiro
a riqueza é moitas veces causa de tristeza
o moito ter, o moito poder e o moito valer, botan ás veces un home a perder
- 26. actions speak louder than words**
o amor e a fe nas obras se ve
obras son amores e non palabras doces
- 27. Adam's ale is the best brew**
a auga non emborracha, nin enferma nin entrapa
a auga non creba óso
- 28. advice most needed is least heeded**
o consello non é ben recibido se non é pedido
- 29. after the feast comes the reckoning**
ó comer, comamos; e, ó pagar, a ti suspiramos
ó come-los touciños cantan pais e fillos; e, ó pagar, todos rompen a chorar
- 30. all that glitters is not gold**
non son todos reiseñores os que cantan entre as flores
boca de mel e mans de fel
cara de beato e unllas de gato
debaixo do mel hai moitas veces fel
detrás da cruz anda sempre o díaño
nin é ouro canto reloce nin brilla canto se ve
non é ouro todo o que reloce
- 31. an ape's an ape, a varlet's a varlet, though they be clad in silk or scarlet**
inda que a mona se vista de seda, se mona era, mona se queda
madeiros hai que se douran, madeiros hai que se adouran, madeiros hai
que se queiman e, ó cabo, todo é leña
- 32. an ass must be tied where the owner will have him**
ben mandado, mal mandado, fágase o que manda o señor amo
fai o que che manda o teu amo e sentaraste con el no escano
o que ha de obedecer non se ha de repoñer
- 33. anger and hate hinder good counsel**
can danado non coñece o amo
cando a cólera sae da nai, non ten a lingua pai

- 34. anyone can make a mistake**
o mellor nadador afoga no río
un erro calquera o ten
a mellor besta dá coa carga no chan
o que non coxea, trenquea
ó mellor escribidor esgállaselle a pluma
o mellor cabalo dá un tropezón
- 35. appearances are deceiving**
o parecer non é querer nin é ser
a moita cortesía é moitas veces falsía
debaixo do mel hai moitas veces fel
vémo-las caras e non vémo-las intencións
- 36. appetite comes with eating**
haxa que comer, que as gañas veñen de seu
comer e rascar, todo é comezar: que despois mal se pode deixar
- 37. ask and it shall be given you**
pedide e darásevos
- 38. attack is the best form of defense**
o ataque é a mellor defensa
- 39. bad news travel fast**
logo chega á porta o que trae a mala nova
que tarden as malas novas, que, anque tarden, virán á súa hora
- 40. barking dogs seldom bite**
gato maiador non é bo cazador
gato maiador nunca foi rateador,
can moi ladrador, pouco mordedor
- 41. Barnaby bright, Barnaby bright, the longest day and the shortest night**
ende chegando San Bras, pon pan e viño na alforxa, que o día non faltará
o día de san Brais ten dúas horas máis
- 42. bear and forbear**
non hai mellor regalo que non estar malo
a cada paxariño chégalle o seu niño
agárrome a este sachó porque outro mellor non acho
algo é algo, pero menos é nada
cando fores bigornia, aguanta; cando fores martelo, malla
se non vexo polos ollos, vexo polos anteollos
todo o que vén, convén
non hai mellor riqueza cá vontade contenta
a mal dar, paciencia e barallar
a mal dar, picar tabaco e fumar
consólese o que mal ten, que un día tras doutro vén
en coiro nacín e en coiro me vexo: nin gaño nin perdo
máis vale padecer que morrer
onde boa ola se creba, boa tapadeira queda
todo vai ben, se a morte non vén
se se queima a casa, quentémonos nas brasas

- 43. beauty is but skin-deep**
a bonitura acábase na sepultura
- 44. beauty is in the eye of the beholder**
ollos hai que de lagañas se namoran
o que a feo quere fermoso lle parece
- 45. beggars can't be choosers**
a quen lle dan, non escolle
do que che dean colle e non escollas
- 46. better a poor compromise than a strong case**
máis vale ruín compostura que bo preito
quen de preito se librou, bo preito gañou
- 47. better be alone than in ill company**
máis vale só que mal acompañado
da mala compañía fuxe e gárdate do ruxe ruxe
das malas compañías moitos perigos manan
- 48. better beg than steal**
máis vale pedir que furtar
o que anda a pedir non anda a fuxir
o que vai pedindo non vai correndo
- 49. better brain than brawn**
onde non serve a forza, a maña abonda
vale máis maña que forza
- 50. better later than never**
máis vale tarde que nunca
non chega tarde quen, á fin, chega
non tarda o que vén se o que espera paciencia ten
- 51. better safe than sorry**
vale máis un por se acaso que un ¡quen pensara!
- 52. better the devil we know (than the devil we don't know)**
máis vale malo coñecido que bo por coñecer
máis vale perde-lo pouco que perdelo todo
máis vale torto que morto
mellor é que a la se perda e que non se perda a ovella
¡Deus conserve o meu amo, por medo doutro máis malo!
mal por mal, antes no cárcere que no hospital
- 53. better to ask (the way) than to go astray**
quen pregunta, non erra
- 54. birds of a feather flock together**
tódalas aves, cos seus pares
cada cal ama o seu igual por lei natural
cada cal co seu cada cal
nunca falta un roto para un descosido
os males fan amizades

- 55. birth is much but breeding more**
cada un segundo se cría, e na boa crianza está a fidalguía
- 56. blind men can judge no colours**
¿que sabe o cego se o pano é branco ou é negro?
- 57. blood is thicker than water**
o sangue tira
vale máis onza de sangue que libra de carne
- 58. buy at a fair but sell at home**
merca na praza e vende na casa
merca na casa e vende na feira
mercar, na feira; e vender, na praza,
- 59. Caesar's wife must be above suspicion**
a muller do César debe estar fóra de sospeita
- 60. care killed the cat**
o pouco mal espanta e o moito pesa e cansa
- 61. cast your bread upon de waters**
bota o teu pan na auga
- 62. cleanliness is next to godliness**
ás mans lavadas Deus dálles que coman
o día que non se varre entra na casa quen non se sabe
- 63. clothes do not make the man**
viste un ladrón e parecerá un señor
o bo traxe cobre mala liñaxe
a capa todo tapa
- 64. clothes make the man**
cal te vexo, tal te teño
como te vexo no fato, así te trato
canto temos, ó lombo traemos
- 65. comparisons are odious**
as comparanzas son odiosas
- 66. conscience is a thousand witnesses**
a boa conciencia vale por cen testigos
- 67. content is better than riches**
non hai mellor regalo có non estar malo
- 68. cross the stream where it is shallowest**
non hai río bravo que non teña un bo paso para atravesalo
- 69. courtesy costs nothing**
a cortesía custa pouco e vale moito
a cortesía non priva a valentía
- 70. covetousness breaks the sack**
a bolsa do avaro ábrea o díaño
na arca do avarento, o demo está dentro
- 71. cowards die many times**
ovella farta do seu rabo se espanta
o temor é a máis fera dor

- 72. curiosity killed the cat**
o que escoita e axexa, oe e ve cousas que despois lle pesa
escaravellou o galo e atopou o coitelo que ha de matalo
quen pregunta o que non debe oe o que non quere
- 73. customs reconcile us to everything**
a novos tempos, novos consellos
- 74. custom rules the law**
o costume fai lei e mata a lei
o costume ten forza de lei
- 75. charity begins at home**
a caridade ben entendida comeza por un mesmo
- 76. cheap things are dearest**
de balde é caro aquilo que é malo
o barato moitas veces de balde é caro
o barato sempre é caro
- 77. don't count your chickens before they are hatched**
aínda non pariu a cabra e xa o cabrito mama
fillo aínda non o temos e xa nome lle poñemos
non digas pillei o gato mentres non o teñas no saco
o fillo por nacer e as sopas xa están a ferver
- 78. don't cry over spilt milk**
ó feito, rogo e peito
cousa feita, feita está
- 79. don't judge a book by its cover**
ata que probes, non aprobes nin desaprobos
- 80. don't judge a man until you've walked in his boots**
ata que probes, non aprobes nin desaprobos
- 81. don't look a gift horse in the mouth**
a cabalo dado non lle mire-lo dente
o cabalo regalado cólleo cos ollos pechados
do que che dean colle e non escollas
- 82. don't put off for tomorrow what you can do today**
non deixes para mañá o que poidas facer hoxe
- 83. don't sell the skin before you have caught the bear**
aínda non pariu a cabra e xa o cabrito mama
fillo aínda non o temos e xa nome lle poñemos
non digas pillei o gato mentres non o teñas no saco
o fillo por nacer e as sopas xa están a ferver
- 84. don't bite off more than you can chew**
a cabra que moito anda pouco apaña
ó que moito quere agarrar, pouco lle dan a apreixar
quen moito abarca, pouco apreta
quen moito enfeixa pouco ata
- 85. dress up a monkey as you will, it remains a monkey still**
inda que a mona se vista de seda, se mona era, mona se queda
madeiros hai que se douran, madeiros hai que se adouran, madeiros hai
que se queiman e, ó cabo, todo é leña

- 86. easy does it**
 apresúrate despacio
 gañando tempo pérdese tempo
 vísteme despacio que teño présa
- 87. every cloud has a silver lining**
 non hai mal que non veña por ben, mais cata para quen
 non hai mal sen ben, cata para quen
- 88. every cook praises his own broth**
 cada un achega a brasa á súa sardiña
 cada un fala en dereito do seu dedo
 cada un varre para si
 cada oleiro as súas olas gaba; e máis, se as ten crebadas
- 89. every man for himself and God for us all**
 cada un coida o seu negocio e Deus o de todos
 cada un é para si e Deus para todos
- 90. every man must carry his own cross**
 cada un ten a súa cruz
- 91. every path has a paddle**
 no mellor carreiro nunca falta algún lameiro
 o mellor sendeiro ten o seu bulleiro
 en tódolos lados hai unha legua de mal camiño
 non hai carne sen óso
 non hai mel sen fel
 non hai rosas sen espiñas
 non hai sardiña sen espiña
 non se pescan as troitas coas bragas enxoiatas
 non se pode guiar ben o carro, se non se tripa o barro
- 92. familiarity breeds contempt**
 a moita confianza trae consigo a mala crianza
 a moita manualidade é causa de menosprezo
 cando vos pedimos, dona vos dicimos; e cando vos temos, chamá-
 mosvos como queremos
 nin de burlas nin de veras co teu amo partas peras
- 93. first come first served**
 na acea primeiro moe o que primeiro chega
- 94. for many are called but few are chosen**
 pois moitos son os chamados e poucos os escollidos
- 95. forewarned is forearmed**
 eu ben sei con que bois aro e por iso vou con tento
 mira, Bras, por onde vas e coida ben o que fas
- 96. former friends can be dangerous**
 dos amigos gárdeme Deus, que dos inimigos gardámonos nós
 o máis amigo pégacha

- 97. God helps those who help themselves**
Deus non axuda ó que non se axuda
- 98. God tempers the wind to the shorn lamb**
non fere Deus coas dúas mans
Deus castiga e non dá paus
Deus dá o frío conforme é o abrigo
- 99. good things come in small packages**
dunha noz pequena nace unha nogueira
nun pequecho pote ben cabe un guisote
- 100. half a loaf is better than no bread**
vale máis codia dura que pedra mol
mellor é un pouco pan duro que un figo enteiro maduro
pan balorento alegre ó famento
para a gana de comer non hai pan duro
vale máis pan duro que fame de nove días
- 101. haste makes waste**
canta máis prèsa, máis vagar
aquele que anda moi de prèsa, sempre adoita chegar tarde
de correr a parar non hai moito que andar
canto máis tempo se gaña, máis tempo se perde
o moito correr trae o pouco andar
tellado feito de contado non tarda en ser retellado
camiña vagariño e andarás moito camiño
- 102. he that blames would buy**
o que a cousa desdeña, ese é o que a merca
quen fala mal da cousa ese é quen a compra
quen di mal da egua, ese é quen a merca
- 103. he that buys what he does not want, must often sell what he does want**
quen merca sen ter, vende sen querer
- 104. he that chastens one, chastens twenty**
o que a un fostiga, a cento castiga
- 105. he that dwells nest to a cripple, will learn to halt**
achégate ós bos e serás un deles
achégate ós malos e serás un de tantos
ben louco será o que con loucos se xunta e o que de loucos se fie
o que entre lobos se mete, gandido sae
o que se deita con cans, érguese con pulgas
perdido é quen con perdidos anda
quen co demo anda, co demo acaba
quen con lobos anda, a ouvear aprende
tales amigos temos, tal vida facemos
un louco fai un cento
- 106. he that has an art, has everywhere a part**
o que ten arte vai por todas partes

- 107. he that has lost his credit, is dead to the world**
a mala chaga sana e a mala sona mata
- 108. he who hesitates is lost**
o que entre dúbidas vive, nunca saberá o que é certo
- 109. he who is not with me is against me**
quen comigo non está, contra min está
- 110. he who laughs last, laughs best**
todos queren rirse del e el sabe rirse de todos
¡Madia leva o que pode rirse de todos, cando todos se empechan en rirse del!
tamén sei face-la burla de quen de min a fixer
- 111. honesty is the best capital**
andar a pago non pago, non é de homes fidalgos
vale máis leva-las mans limpas que levalas cheas
o bo nome vale máis que toda a riqueza para un home
a honra vale máis tela que merecela
- 112. if Candlemas Day is fair and bright, winter will have another flight; if on Candlemas Day it be shower and rain, winter is gone and will not come again**
cando a Candelaria chora, medio inverno vai fóra; que chore, que deixe de chorar, metade do inverno está por pasar
pola Candelaria, metade do inverno vai fóra; se chora ou venta, inda entra
se a Candelaria chora, vai o inverno fóra; se ri, o inverno quere vir;
mais cal chorar, cal rir, medio inverno está por vir
se a Candelaria vén mal, o inverno está caroa.
- 113. if the blind lead the blind, both shall fall into the ditch**
un cego mala guía é para outro cego
- 114. if you can't beat them, join them**
en terra de lobos ouvear coma todos
- 115. if you can't stand the heat, get out of the kitchen**
o que non se sinta con forzas que non se meta en liornas
- 116. if you cannot bite, never show your teeth**
quen ameaza e non dá, medo ha
- 117. in the country of the blind, the one-eyed man is king**
na terra dos cegos o torto é un rei
- 118. it's an ill wind that blows nobody good**
non hai mal que non veña por ben, mais cata para quen
non hai mal sen ben, cata para quen
- 119. it's easier to pull down than to build**
o demo ensina a romper mais non a compoñer
- 120. it is good to beware of other men's harms**
se zoa a carballeira non saias da lareira
coñecido o dano, o fuxilo é o sano
- 121. it is good to make a bridge of gold to a flying enemy**
ó inimigo que foxe ponlle ponte de prata
- 122. it never rains but it pours**

ó carro crebado nunca lle faltan petoutos
as cereixas e as malas fadas cóllense poucas e veñen ás presadas
desgracias e malas horas sempre veñen todas
mal enriba de mal e pedra por cabezal
ó can fraco todo se lle volven pulgas

123. like father like son

a uso de igrexa catedral, tal serán os fillos, cal foron os pais
cal nas unllas, cal nos pés has de imitarte a quen es
de tal pau tal racha
de mala semente, peor xente
o fillo da cabra cabrito é
ou nas mans ou nos pés has de tirar a quen es
o fillo do burro ben sabe ornear
o fillo do lobo logo aprende a ouvear

124. long absent, soon forgotten

a ausencia trae a esquencia
o que non parece, logo se esquece
o que non vexo, non o desexo
a ausencia é madrasta do amor e da benquerencia
a ausencia gasta o namoro se tarda a presenza
lonxe da vista, lonxe do corazón
ollos que non ven, corazón que non sente.

125. love is blind

o amor é tan xordo coma cego
o amor non quere consello
o que a feo quere, fermoso lle parece
ollos hai que de lagañas se namoran

126. love makes the world go round

amor e morte, nada máis forte
o amor non hai forza que o venza nin o torza
o amor todo o pode

127. make hay while the sun shines

a ocasión non pasa andando, senón voando
a ocasión píntana calva.

128. might makes/is right

o máis forte gaña
a razón do máis forte é sempre a mellor razón
quen manda, manda; e quen obedece, panda
quen manda, non roga.

129. more haste less speed

canta máis présa, máis vagar
aquele que anda moi de présa, sempre adoita chegar tarde
de correr a parar non hai moito que andar
canto máis tempo se gaña, máis tempo se perde
o moito correr trae o pouco andar
tellado feito de contado non tarda en ser retellado

130. much coin, much care

- cargado de ferro, cargado de medo
- 131. much cry and little wool**
son máis as voces que as noces
- 132. necessity is the mother of invention**
a experiencia é a nai da ciencia
a mellor mestra é a experiencia
o uso é mestre de todo
- 133. neither a borrower nor a lender be**
en débeda se mete quen fia ou promete
- 134. never buy a pig in a poke**
non merques ó coñecido nin ó fiado, que sairás trompicado
- 135. new brooms sweep clean**
a vasoira nova varre ben todo o que atopa
- 136. no answer is also an answer**
quen cala consente
- 137. no bees, no honey; no work, no money**
non hai carne sen óso
non hai mel sen fel
non hai rosas sen espiñas
non hai sardiña sen espiña
- 138. no convenience without its inconvenience**
cada un entende o que lle convén e non sempre lle sae ben
- 139. no news is good news**
as malas novas sempre saen certas
- 140. no pain, no gain**
con pouco traballo non se fan logo as cousas
de trás do traballo vén o pago
non dá morcilla o que non mata porco
o que non traballa, non manduca
quen non traballa non ten migalla
non hai pan sen afán
- 141. nothing hurts like the truth**
as verdades sempre amargan
mal me queren as comadres, porque lles digo as verdades
por dici-las verdades, pérdense moitas amistades
andade a dicir verdades e morreredes nos hospitales
- 142. nothing is certain but death and taxes**
a cada porco chégalle o seu san Martiño
a morte é tan certa como a vida incerta
para todo hai maña, senón para a morte
que morrer hemos, ben o sabemos
tarde ou cedo queda o burro sen pelexo
tarde ou cedo tódolos porcos proban o coitelo
todo ten remedio menos a morte
- 143. nothing like the old horse for the hard road**
a cabaleiro novo, cabalo vello
a cabaleiro vello, cabalo novo

para entender de presos, carcereiros vellos
a can vello non hai cus cus
a idade é do xuicio media irmá
canto máis vella, máis leva
debaixo dunha capa vella adoita esta-la sabencia
máis sabe o demo por ser vello que por ser demo
nos máis vellos están os bos consellos
paxaro vello non cae na gaiola

144. nothing ventured, nothing gained

o que non arrisca non pasa o mar

145. old habits die hard

costume malo tarde ou nunca é deixado
o costume de xogar e xurar é malo de deixar

146. once bitten, twice shy

dos desgraciados nacen os avisados

147. one beats the bush and the other catches the birds

uns erguen a caza e outros máтана e pápana
uns sementan e outros segan
uns tenden as redes e outros collen os peixes

148. one good turn deserves another

unha boa obra págase con outra
coa vara que midas serás medido
como midas, hante medir

149. one hair of a woman draweth more than a hundred yoake of oxen

a muller e o ouro pódeno todo
coas mulleres entrarás cando quixeres e sairás cando poideres
o que non alcanzan barbas consigueno faldras

150. one man's gravy is another man's poison

o que un aborrece outro o apetece

151. plenty breeds pride

de rico a soberbio non hai palmo enteiro

152. practice makes perfect

a mellor mestra é a experiencia
mallando mallando apréndese a mallar

153. silence is golden

aprende a ben calar para que saibas ben falar
a boca, pechada; e a bolsa, escondida ou gardada
boca pechada é forte como unha muralla
calar nunca a ninguén fixo mal
máis vale calar que mal falar
quen cala e pedras apaña, tempo virá que as espaxerá
quen come e é calado, non perde bocado
o parvo, se é calado, pasa por ben asinado

154. small choice in rotten apples

entre a rapa e a rebola ¡veña o demo e escolla!
entre folla e folla non hai moita escolla

155. speech is silver(n), silence is gold

aprende a ben calar para que saibas ben falar
a boca, pechada; e a bolsa, escondida ou gardada
boca pechada é forte como unha muralla
calar nunca a ninguén fixo mal
máis vale calar que mal falar
quen cala e pedras apaña, tempo virá que as espaxerará
quen come e é calado, non perde bocado
o parvo, se é calado, pasa por ben asisado

156. the absent are always in the wrong
non hai ausente sen culpa nin presente sen disculpa

157. the absent saint gets no candle
ó santo que non está presente vela non se acende

158. the apple doesn't fall far from the tree
de tal pau tal racha
de mala semente, peor xente
o fillo da cabra cabrito é
ou nas mans ou nos pés has de tirar a quen es
o fillo do burro ben sabe ornear
o fillo do lobo logo aprende a ouvear

159. the bait hides the hook
o peixe que busca o anzol, busca o seu dó
detrás da cruz anda sempre o díaño

160. the best cloth may have a moth
a mellor besta dá coa carga no chan

161. the biter is sometimes bit
a demo, demo e medio
a ruín, ruín e medio
man por man, coma o pardal
onde as dan, as toman

162. the bull must be taken by the horns
colle-lo touro polos cornos
o mal camiño, andalo logo
se te vires perdido, bótate a andar

163. the cat would eat fish but would not wet her feet
quen non traballa non ten migalla

164. the cow that is first up, gets the first of the dew
a quen madruga, Deus o axuda
madruga e verás, busca e atoparás

165. the devil finds work for iddle hands
cando o demo non ten que facer, nalgo se ha de entreter
ó demo e á muller nunca lles falta que facer

- 166. the early bird catches the worm**
a quen madruga Deus o axuda
a quen cedo se ergue, logo lle amañece
madruga e verás, busca e atoparás
se queres ter boa fama, non te colla o sol na cama
- 167. the grass is always greener on the other side of the fence**
a cabra da miña veciña dá máis leite cá miña
a galiña da miña veciña está máis gorda que a miña
- 168. the least said, the better**
as palabras han de ser contadas e pesadas
non digamos que digamos, pero tampouco digamos que digamos
as silveiras teñen orelleiras
ben dixo o que soilo o preciso dixo
bo saber é calar ata que sexa tempo de falar
garda o bico e terás paz
non hai mellor palabra que a que se cala
oír, ver e calar, pola terra e polo mar
a moito falar, moito errar
- 169. the more danger, the more honor**
o que non se arrisca non colle nin pisca
- 170. the road to hell is paved with good intentions**
de boas intencións está o inferno cheo
- 171. the shortest answer is doing**
calar e obrar pola terra e polo mar
dicir ben e obrar mellor
- 172. the squeaking wheel gets the oil**
o que non chora non mama
Deus non oe a quen non pide
do que non pide ninguén se acorda
- 173. there's many a slip twist the cup and the lip**
dicir e facer non é para todos
dicir e facer poucas veces xuntos se ven
do dito ó feito vai un bo treito
do pensar ó facer hai moitas leguas que correr
hai quen fala da guerra e non vai a ela
lingua longa, sinal de man curta
non todo o que se di se fai, nin todo o que se fai se di
- 174. there's no fool like an old fool**
o vello desvergonzado fai o neno mal falado
- 175. there's no honour among thieves**
dúas aves rapiñeiras fan malas compañeiras
- 176. there's no place like home**
non sabe o que ten quen casa de seu ten
- 177. there's none so blind as those who won't see**
non hai peor cego có que non quere ver

- 178. there's nothing lost by civility**
 falar ben pouco custa
 por falar ben non prenden a ninguén
- 179. to carry coals to Newcastle**
 burro lavado, xabrón perdido
 cando a semana está de piollos, non vale mudar de camisa
 deume Deus un ovo e deumo grollo
 machacar en ferro frío, traballo perdido
- 180. to dead men and absent there are no friends left**
 dende que non nos vemos non nos coñecemos
 o que non parece, logo se esquece
- 181. to kill two birds with one stone**
 matar dous paxaros dun tiro
 matar dous coellos dunha caxatada
- 182. too many cooks spoil the broth**
 obra de común, obra de ningún
- 183. too many chiefs, not enough indians**
 ninguén pode servir a dous amos e agradar a entrambos
 catro nádegas non caben nun trono real
- 184. two's company, but three's a crowd**
 amor e señoría non sofren compañía
 compañía de dous, compañía de bos
 compañía de tres mala é
- 185. we are all Adam's children**
 todos somos fillos de Deus
- 186. well begun is half done**
 obra comezada xa está case acabada
 comezar case é acabar
- 187. what can be cured must be endured**
 facer de tripas corazón
 a mal tempo, boa cara
 o mal que non ten remedio, esquecelo é o mellor medio
 torto ou dereito, o que está feito está feito
- 188. what is not wisdom is danger**
 nunca deixes o certo polo que che ofrezca dúbida
- 189. what will be, will be**
 o que ha de ser, convén que sexa
- 190. when a man gets angry, his reason rides out**
 cando a cólera sae da nai, non ten a lingua pai
 endexamais a cólera fixo cousa boa
- 191. when Adam delved and Eve span, who was then the gentleman?**
 o abade e o veciño, todos moen nun mesmo muíño
 todos igual chegamos á alba; uns en boa cama e outros en palla
 no nacer e no morrer todos iguais temos que ser
- 192. when in Rome, do as the Romans do**
 en terra de lobos ouvear coma todos
 mira onde vas e, como vexas, fai

a onde fores fai como vires
fai como vires onde vivires

193. where there's smoke, there's fire

onde hai cañotos ó lume, hai fume

194. who keeps company with the wolf will learn to howl

achégate ós bos e serás un deles
achégate ós malos e serás un de tantos
ben louco será o que con loucos se xunta e o que de loucos se fie
o que entre lobos se mete, gandido sae
o que se deita con cans, érguese con pulgas
perdido é quen con perdidos anda
quen co demo anda, co demo acaba
quen con lobos anda, a ouvear aprende
tales amigos temos, tal vida facemos
un louco fai un cento

195. you can see a mote in another's eye but cannot see a beam in your own

o corcovado non ve a súa corcova e ve as outras todas
vémo-las faltas alleas na alforxa dianteira e non vémo-las nosas na tra-
seira
ve-la palla no ollo alleo e non vi-la viga no propio
ves no ollo do veciño a palla e non ves no teu a tranca
a ninguén lle cheira a súa merda
dixo o burro ó mulo: ¡jarre alá, orelludo!
díxolle a caldeira ó pote: ¡tírate alá, non me lixes!
díxolle o peite ó tiñoso: ¡tírate alá, pioloso!

196. you can take the boy out of the country but you can't take the country out of the boy

o que adoita bailar, nunca quedo pode estar
costume malo tarde ou nunca é deixado

197. you cannot catch old birds with chaff

o rato vello non cae na rateira
paxaro vello non cae na gaiola

198. you cannot get blood out of a stone/ turnip

onde non hai, non hai
de onde non hai non se pode sacar

199. you have to be cruel to be kind

Deus castiga ós que ben quere

200. you reap what you sow

como sementares e estercares así colleitarás cando segares
como sementedes, así colleredes
quen sementa sega
tal sementeira, tal sega
quen semente en mala terra non espere gran colleita
quen sementa na culler, apaña na garfela